

Maternitat i monstruositat en els còmics de superherois

La relació de les heroïnes de ficció amb la maternitat reflecteix la seva inadequació als codis socials imperants en la segona meitat del segle xx, i també l'evolució cap a noves perspectives a partir del nou mil·lenni. L'autora estudia aquesta transformació al llarg de la història del gènere.

Per Meritxell Plana

Imatge de fons: Natalia Alianovna Romanova, coneguda com la «Viuda Negra», és una creació de Stan Lee, Don Rico i Don Heck (1964).

Les representacions femenines dins dels còmics de superherois —si més no, limitant-nos a l'univers Marvel— sempre han estat subjugades a la idea d'inferioritat i hipersexualitat. Tradicionalment, eren ficcionalitzades com a esposes i ajudants dels herois o bé com a transposició *en travesti* dels protagonistes masculins. Al llarg de la història del còmic, alguns personatges han trencat aquesta dinàmica pròpia de l'imaginari masclista que impronta el gènere, però sempre han quedat marcats per l'estigma de la maldat. Així, segons Navajas (2016), aquells subjectes que no encaixaven en la pròpia codificació social eren representats sota paràmetres negatius i, per tant, no podien inscriure's dins la bondat absoluta, el contenidor que s'encarregava de definir els superherois clàssics.

Un dels elements en els quals més es pot veure aquesta inadequació és la caracterització de la maternitat dins dels còmics. Inicialment hi va haver casos com el de Sue Storm, dels Quatre Fantàstics, que, en passar la maternitat, va abandonar el rol d'heroïna, que ja li donava una categorització problemàtica, atès que el seu poder era el de ser invisible. En efecte, aquesta capacitat l'encasellava fàcilment en un imaginari de persona dòcil i submissa, que és el que havia de ser en els plantejaments inicials. I, tanmateix, hi ha hagut tot un conjunt de dones protagonistes que no encaixaven tan bé en aquest ideal de mansuetud familiar com ho feia la Sue. Aquestes figures dissidents es poden repartir en dues categories, segons el moment en què van ser creades.

Fins al començament del nou mil·lenni, el model dominant era el d'un discurs narratiu que construeix la dona violenta com un subjecte incapaç de procrear, com ara la Viuda Negra, tal com s'explica al còmic *Hogar, dulce hogar* (Morgan i Sienkiewicz, 2004); o bé que té una personali-

Detall de la portada del número 30 del còmic *X-Men*, del març de 1994, il·lustrada per Andy Kubert, Matthew Ryan i Todd Klein.

«La maternitat en els còmics de superherois ha evolucionat de manera substancial des dels inicis del gènere.»

tat que impossibilita la seva inserció en la funció de mare, i és el cas de Mística, com s'exemplifica en el còmic *X-Men Unlimited 4: Among us. A Sabertooth* (Nicieza, 1993). Això ja palesa, d'entrada, uns paràmetres socio-culturals que mesuren les representacions a partir d'uns principis indispensables per accedir tant a la gestació com a l'exercici del rol maternal. Aquestes pioneres en el gènere beuen de la idea de subjectes violents i són, per tant, monstruoses; és a dir, contràries a l'ordre natural, que és la manera habitual d'invisibilitzar el poder heteropatriarcal. Perquè, si neixen com a monstres contra natura, ja pateixen originàriament una incapacitat per adequar-se a la normativitat i, per tant, incompleixen la premissa social de la mare submissa i abnegada, perquè és socialment inacceptable que una persona sigui violenta i maternal al mateix temps. Aquesta impossibilitat, fins i tot terminològica, comporta personificacions estèrils o forçades *a priori*, com la de «la mala mare» en els termes plantejats per Palomar (2004) per justificar la inadequació i la distància de la norma.

El personatge de la Viuda Negra neix als anys seixanta: com a resultat d'unes modificacions científiques per crear una arma humana, és esterilitzada, ja que la recerca d'un soldat perfecte exclou, automàticament, la possibilitat de la maternitat. La teòrica María Xosé Agra (2012) articula aquesta negació com una fórmula que correspon a una figuració de la dona a la qual es nega una identitat pròpia i una funció socialment activa. En el moment en què ja no és submissa, també deixa de ser representable com a íntegra: així doncs, se li treu l'atribut que, culturalment, es relaciona de manera inherent amb la feminitat. Si reprenem els exemples presentats fins ara, ens serà útil centrar-nos en Mística, que és un personatge que apareix al final dels anys setanta i es mostra incapaç de cuidar el seu fill: és egoista i fins i tot l'abandona per salvar-se a si mateixa. És la millor representació plàstica del mite de la mala mare. De fet, és la perspectiva a la qual es veuran obligades a inscriure's totes les altres (anti)heroïnes per pagar el preu de la seva insubordinació: la pulsíó, l'impuls i la voluntat de desvincular-se del masclisme crònic del gènere del còmic i de la societat del moment. Altres

exemples de maternitat frustrada es poden resseguir amb la Capitana Marvel o la Bruixa Escarlata, que també mostren uns quants aspectes interessants. En el cas de la primera, la gestació apareix de manera abrupta, com a fruit d'un abús, i és un acte totalment involuntari: tot això, als anys vuitanta, en la seva presentació als lectors, servirà per reduir el seu poder i, alhora, per culpabilitzar-la per ser víctima d'una violació. La Bruixa Escarlata és encara més complicada per un altre motiu: la seva voluntat de ser mare i inscriure's en el registre sociocultural de la família normativa a la qual no pot accedir per impediments biològics (la seva parella és un cibernorg) la porta a perdre el control de la realitat i a crear un món paral·lel en el qual pot viure aquesta experiència. En conseqüència, forma part d'un col·lectiu de personatges femenins que irrompen en la ficció com a subjectes, segons Hoyos (2019), massa poderosos per controlar el propi poder i que són consumits físicament i mentalment —cosa que, més enllà de determinats límits, no sol passar amb els seus companys de viatge masculins—; i a això s'afegeix la prohibició de la maternitat que el gènere instaura sobre els individus agressius i violents.

Si totes les protagonistes tenen en comú la interdicció de la fecunditat, hi ha altres aspectes generalitzats que les caracteritzen, com, per exemple, els poders que posseeixen: són destinades a ser més febles que els protagonistes masculins, com en el cas de Sue Storm, o a perdre el control, com en el de la Bruixa Escarlata (o l'encara més famosa Jean Grey, àlies Fènix). Aquestes caracteritzacions fan ressaltar la debilitat o la inestabilitat que, segons el cànon del moment, formaven part dels prototipus femenins. I això s'acreeix amb la seva inclusió com a subjectes monstruosos per excel·lència (ja sigui per genètica, ja sigui per experimentació), fet que les converteix en persones (*homines superiores*, de fet) excloses i discriminades (Balza, 2013).

La superheroïna Jean Grey, de Marvel, va ser creada per Stan Lee i Jack Kirby el 1963. A la imatge, interpretada per l'actriu Famke Janssen.

Si deixem de banda aquesta primera perspectiva de la maternitat, que és la imperant en tota l'evolució del gènere des del 1960 fins als 2000, arribem a la segona representació. El personatge que inicia aquest nou imaginari és Jessica Jones, que arriba al voltant del 2000 i que implica el naixement d'un nou tipus de caracterització femenina. Les innovacions són moltes, però la més rellevant en la perspectiva que ens interessa és la relació que presenta amb la maternitat: ella sí que pot gestar i ser mare, i no és obligada a abandonar la seva vida de justiciera (violenta) per accedir-hi. En lloc de ser normalitzada i neutralitzada en el moment de donar a llum, es manté com a lluitadora. Emprèn el seu camí segons els estereotips clàssics del gènere i, de fet, se li inseureix un passat «tradicional» d'heroïna sexualitzada i subjugada al poder dels personatges masculins per fer una crítica retrospectiva a aquesta mena de representacions. Al mateix temps, se la retrata com un subjecte molt vinculat al seu context de creació, que exhibeix el principi de diversitat a partir de la maternitat. Els autors, en crear-la, volien modificar els rols femenins en el gènere, tal com indiquen en la introducció del còmic *Àlias* (Bendis i Gaydos, 2001). Jessica Jones no s'allunya de la caracterització de la monstrositat que definia les seves antecessores, tot i que la seva creació és el resultat d'un procés d'integració fruit de l'evolució cultural interna (del còmic) i externa (de la societat). Tot això permet comprendre que els subjectes monstruosos —en primer lloc, els mutants— poden conjugar violència i maternitat; i fer caure la barrera entre aquestes dues tensions. No s'intenta enaltir «la bona mare» com a contraposició al mite anterior, sinó que amb Jessica neix una tendència

narrativa que mostra l'escala de grisos pròpia de les societats complexes.

Així doncs, la maternitat en els còmics de superherois ha evolucionat de manera substancial des dels inicis del gènere, durant la Segona Guerra Mundial, quan els personatges femenins havien de renunciar o de minvar la pròpia capacitat i el propi poder per no ser considerades dones desertores del gènere. A partir del

nou mil·lenni, aquest imaginari es transforma en una representació que, tot i els desperfectes que pugui tenir, comença a assimilar certs ideals de lluita de gènere per introduir una caracterització de la maternitat més realista amb el tipus d'enfocament violent propi de les figures heroiques dels còmics i que ja no implica el càstig, sinó la inclusió de l'experiència. ●

Bibliografia

- AGRA ROMERO, María Xosé (2012). «Con armas, como armas: la violencia de las mujeres», *Isegoría. Revista de Filosofía Moral y Política*, 46 (1), pàg. 49-74.
- BALZA, Isabel (2013). «Tras los monstruos de la biopolítica», *Dilemata*, 12 (1), pàg. 27-46.
- BENDIS, Brian; GAYDOS, Michael (2001). *Jessica Jones 1: Alias*. Torroella de Montgrí: Panini Còmics.
- HOYOS, Jesús (2019). *Desigualdad de género en el universo cinematográfico de Marvel. Análisis de personajes femeninos (2008-2019)*. Tesi de grau. Valladolid: Universidad de Valladolid.
- MORGAN, Richard; SIENKIEWICZ, Bill (2004). *Viuda Negra: hogar, dulce hogar*. Torroella de Montgrí: Panini Còmics.
- NAVAJAS, Rubén (2016). *Nuevas representaciones de la heroína en la ficción hipertelevsiva estadounidense. El caso Marvel*. Tesi de grau. Sevilla: Universidad de Sevilla.
- NICIEZA, Fabian (1993). *X-Men Unlimited 4: Among Us*. A Sabertooth. Nova York: Marvel Comics.
- PALOMAR, Cristina (2004). «“Malas madres”: la construcción social de la maternidad», *Debate Feminista*, 30 (1), pàg. 12-34.

Jessica Jones, creació de Brian Bendis i Michael Gaydos, s'incorpora a la saga Marvel el 2001.